

**Forenzní sexuologie VI.
Posuzování viktimizace obětí sexuální
agrese**

Specifičnost sexuálních útoků

- Následky násilných tr. činů jsou u obětí individuální
- Vyjma somatických zranění a jejich následků jsou psychická poškození nejčastěji v dg. kategorii PTSD
- **Specifičnost sexuálních útoků:**
  - narušují i sexuální integritu oběti
  - utrpením se stává i následné tr. řízení
  - reakce nejbližšího okolí je ovlivněná předsudky a mýty
  - kvůli strachu ze sekundární viktimizace obět' čin nenahlásí a ani se s ním nesvěří svému nejbližšímu okolí

Vztah oběť- pachatel

- Významný faktor pro výsledky tr. řízení

Druhy vztahů :

- Žádný vztah: zcela cizí osoby
- Vztahy subjektivní: blízké osoby (milenci, manželé, blízcí kolegové)
- Vztahy objektivní (sousedé, náhodní a vzdálení známí)
- U útoků neznámým pachatelem je objasněnost činu nižší: 44-55%. Pokud je pachatel dopaden, bývá zpravidla obviněn.
- U vztahových útoků je objasněnost činů vyšší: 56-77%, sdělení obvinění pachatelům je výrazně nižší. Část znásilnění je překvalifikována na jiný tr. čin nebo odložena, že se skutek nestal.

Primární viktimizace

- Újma způsobená pachatelem jako přímý důsledek trestného činu (akutní reakce na stres, somatická poškození, finanční či jiná sociální újma)
- Obětí zvolený způsob obrany (aktivní obrana, pasivní podvolení se) ovlivňuje intenzitu tělesných i psychických následků
- Strach o život je nejtraumatičtější ale přitom nejvíce opomíjenou součástí prožitého znásilnění
- Somatické poškození bývá nesprávně považováno za míru pro určení stupně užitého násilí
- Chování oběti následující bezprostředně po činu bývá někdy posuzováno v její neprospěch (odvoz z místa činu pachatelem, přijetí cigarety, hledání ztracené drobnosti)
- Smířlivé chování oběti je jednou z krátkodobých obranných reakcí (strach z odstranění oběti jako svědka aj.). Nejedná se o skutečné odpuštění ani usmíření

PTSD

- Dle různých zdrojů se u 55- 80 % obětí znásilnění posléze rozvine PTSD
- Klinický obraz PTSD u obětí může být zdánlivě i asymptomatický. Hlubší analýzou nalezneme výraznou změnu životního stylu (včetně vzhledu) či chování (změna původních stereotypů, omezení individuálních zájmů, vyhýbání se oblíbeným místům či aktivitám, tzv. **escape syndrom**)
- Sekundární psychická újma u sexuálních násilných deliktů bývá někdy výraznější než primární

Sekundární viktimizace

- Traumatizace oběti vznikající až po ukončení tr.činu v důsledku reakcí a chování sociálního okolí (instituce, nejbližší okolí, média aj.)

Faktory způsobující sekundární viktimizaci

- OČTR, soudy a znalci: mechanismus cílené reaktivizace vzpomínek na prožité trauma (dle BKB 70%)
- Sociální prostředí oběti (rodina, partneři, známí) až 20%
- Necitlivé chování dalších zúčastněných institucí (zdravotnictví)
- Přítomnost mýtů a předsudků laické veřejnosti (včetně oběti) o jediném tzv. „skutečném znásilnění“
- Tzv. date rape (znásilnění na schůzce) věrohodnost oběti téměř vždy automaticky snižuje
- Součet výše uvedených faktorů je na výsledné sekundární viktimizaci u každé oběti individuální

Znalecké vyšetření oběti

- Může ve svém důsledku vést ke zhoršení duševního stavu nejenom cestou reaktivizace vzpomínek na trauma, ale i pro pocit psychického obnažení se před doposud neznámým útočníkem
- Opakované vyslýchání a opakované znalecké vyšetření oběti může mít snižující se validitu.
- Právně procesní výslech za přítomnosti znalce v co možná nejranějším období po sex. útoku mívá největší validitu
- Ochota spolupráce při opakovaných znaleckých vyšetřeních se u oběti snižuje, což také snižuje její věrohodnost

Faktory ovlivňující rozvoj PTSD

Rozvoj PTSD záleží na:

- Previktimní osobnosti
- Previktimním chování
- Charakteru primární viktimizace
- Charakteru sekundární viktimizace

Previktimní osobnost

- Struktura osobnosti vždy určuje subjektivní závažnost prožívaných situací a tím ovlivňuje rozvoj a intenzitu příznaků PTSD
- Fyziologicky strukturované a dostatečně psychicky vyvráté osobnosti mají lepší a rychlejší předpoklady se postupně adaptovat na prožité trauma
- Dlouhodobě bezbranná oběť: tělesně handicapovaná, psychicky alterovaná (MR, psychózy, poruchy osobnosti) je více psychicky zranitelná a má horší předpoklady k adaptaci
- Previktimní struktura osobnosti ovlivňuje stupeň ponížení oběti a subjektivní zpětné hodnocení vlastního chování v průběhu útoku - cíleně zneužíváno pachateli !!!

Previktimní chování

- Rizikové previktimní chování ovlivňuje reakce sociálního okolí a tím zvyšuje riziko sekundární viktimizace
- Stav bezbrannosti vzniklý na základě vlastního jednání oběti (ovlivnění alkoholem) vede u laické ale i odborné veřejnosti k bagatelizaci a zpochybňování nedobrovolnosti aktu. Při subjektivním hodnocení vede k pocitům spoluviny na jednání pachatele
- Neopatrné (podceňování nebezpečí) a časté sociální kontakty s disociálním prostředím, flirtování
- Nedostatečně kladený nesouhlas již v počátcích jednání pachatele zejména po předchozí konverzaci („dělá jen obstrukce, aby byla přitažlivější“) a umožnění sociální izolace (odchod s pachatelem na odlehlé místo)
- Pokud je oběť promiskuitní, prostituující nebo závislá osoba, bývá ji přisuzována automaticky snížená věrohodnost a je na ni činěn větší nátlak, aby proti pachateli obhájila svá tvrzení

Podíl pachatele na PTSD?

- Z násilnění způsobí primární viktimizaci
- Dále působí jako spouštěcí faktor vzniku PTSD u poškozených
- Bez jednání pachatelů by ke vzniku PTSD vůbec nedošlo
- Následný rozvoj a zejména délku a intenzitu projevů PTSD ovlivňují jiné faktory:
  - reakce nejbližšího sociálního okolí
  - pravidla vyplývající z tr. řízení
  - struktura premorbidní osobnosti
  - přítomnost sebeobviňujících pocitů vyplývajících např. z vlastního rizikového previktimního chování

Posudek na oběť

Účel znaleckého zkoumání :

- Věrohodnost oběti
- Psychická újma oběti způsobená jednáním pachatele
- Předpokládané následky u oběti v budoucnosti

Obsah znaleckého posudku:

- Soudní znalec uvádí řadu údajů, aby bylo zřejmé, z jakých skutečností při svých závěrech vycházel
- U diagnostikované PTSD délku a intenzita projevů ovlivňují další faktory: previktimní osobnost, previktimní chování aj.
- V případě sexuálních útoků se podrobně hodnotí sexuální život či chování oběti (PTSD u oběti virgo).
- Porovnává se previktimní a postviktimní sexualita oběti

Kazuistika- případ důvěřivé Karolíny

○ 18letá Karolína, její starší sestra a společná kamarádka si udělaly v soukromém bytě večírek... kolem půlnoci si vyhlédly na ulici přitažlivého 30letého muže, kterého voláním z okna přizvaly do bytu... pak se všichni bavili, popíjeli alkohol... Muž tančil s oběma sestrami...jevil zájem o starší. Ta ho později ze svého pokoje vykázala a požádala Karolínu „*at' si ho odvede pryč*“...kamarádka šla spát do jiného pokoje...

○ Karolína zůstala vzhůru s mužem sama.. muž dívku objímal, líbal, hladil ji pod šaty...ona odmítala... odvedl ji ven z bytu na chodbu domu... podvolila se mu, aby nevzbudila další dívky...povalil ji na schodiště vedoucí k půdě a vykonal soulož proti jejímu slovnímu odporu.

Události po činu

- Muž odešel...Karolína ihned po znásilnění napsala SMS zprávu svému příteli, že byla znásilněna ...šla spát... ráno to nechtěla oznámit, nikdo by jí to nevěřil...
- Její přítel šel znásilnění oznámit na policii

Psychiatrické zhodnocení

- Okamžité následky na duševním zdraví poškozené se nejevily jako intenzivní. V době činu se nacházela ve stavu opilosti lehké až středně těžké
- Premorbidně nebyla u Karolíny zjištěna žádná duševní porucha ani porucha osobnosti.
- Bezprostředně po znásilnění nedošlo k výraznější psychické reakci
- Posléze nastupovala sebelítost, cítila se opuštěná sestrou a přítelkyní, postupně však začala situaci vyhodnocovat jako značnou újmu.
- Jakmile začala vzbuzovat zájem okolí (laického i odborného), u poškozené se postupně rozvinula PTSD ve formě sociálního stažení, několik měsíců má úzkostné projevy, insomnii. Bojí se dalšího řízení, zejména u soudu, odmítá se k věci vyjadřovat, při každé zmínce se rozpláče. Dochází k silnému rozrušení, poruchám koncentrace.

Psychologické závěry

- Osobnost má pouze akcentované rysy, které nemají patologickou hloubku. Je nezralá a sociálně naivní.
- Aktuálně jsou přítomny znaky posttraumatické stresové poruchy. V důsledku znásilnění došlo u posuzované k výrazným změnám psychického stavu. Dříve extrovertně založená dívka se po události výrazně stahuje do sebe. Ve vztahu k vlastnímu tělu pociťuje odpor, trpí pocity méněcennosti. Každý výslech či vyšetření je pro ni silně traumatizující a silně ji rozrušuje
- Obecná věrohodnost posuzované není narušena. Konkrétní věrohodnost je ovlivněna stavem lehké až středně těžké opilosti v době činu a je proto částečně snížena.

Podíl pachatele na PTSD poškozené?

- Z násilnění způsobilo primární viktimizaci
- Dále působilo jako spouštěcí faktor vzniku PTSD u poškozené
- Bez jednání obviněného by ke vzniku PTSD vůbec nedošlo
- Následný rozvoj a zejména délku a intenzitu projevů PTSD ovlivnily jiné faktory:
  - sekundární viktimizace vyplývající z reakcí jejího nejbližšího sociálního okolí
  - sekundární viktimizace vyplývající z pravidel tr. řízení
  - její premorbidní osobnost (emočně nezralá s rysy sociální naivity, méně zodpovědná)
  - dále z jejich sebeobviňujících pocitů vyplývajících z vlastního rizikového previktimního chování

**Práva oběti v trestním řízení a
ochrana její tělesné a psychické
integrity by měly mít stejně
významnou pozici jako práva
(presumpce nevinny) obviněného!**

Zákon o obětech tr. činů platný od 1.srpna 2013

○ Práva obětí na ochranu soukromí:

„Pokud o to oběť požádá, vedou se údaje o bydlišti, o zaměstnání a o jejich osobních, rodinných a majetkových poměrech tak, aby se s nimi mohli seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení, policisté a úředníci PMS služby činní v dané věci“

○ Tato povinnost se vztahuje i na obsah znaleckého posudku, který tvoří součást trestního spisu

Zpřístupnění informací

„Je-li to nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení nebo pro řádné uplatnění práva na obhajobu, zpřístupní potřebné údaje příslušný policista nebo OČTR“

- Znalec by se měl snažit dodržet právo oběti na ochranu soukromí a tím také minimalizoval její možnou sekundární viktimizaci.

Jak to udělat, aby znalec dostatečně opodstatnil své závěry a přitom chránil její soukromí?

Znásilnění neznámým pachatelem

- Pachatelé jsou často **parafilici**: patologičtí sex. agresoři či sadisté
- Nepředvídatelný útok většinou se zbraní
- Výrazná agresivita až **brutalita pachatele**
- U sadistů nepřiměřené, cíleně prodloužené týrání až mučení, jehož cílem je vyvolat fyzické a psychické utrpení oběti a tím zvýšit vzrušující prožitek pachatele
- U většiny obětí PTSD, většiny znalecky zkoumána

Informace poskytnuté obviněnému

- **Při znásilnění:** oběť je zcela neznámá osoba, často si obv. nepamatuje ani vzhled a stáří (tma, více obětí aj.)
- **V průběhu tr. stíhání:** právo na obhajobu umožňuje obviněnému a jeho obhájci prostudovat (event. získat kopie) trestního spisu vč. znaleckého posudku na oběť

Co se dozví pachatel o své neznámé oběti?

- Ze spisového policejního materiálu: jméno, bydliště, rodinný stav, zaměstnání aj.
- Ze znaleckého posudku: celý dosavadní život, její zdravotní stav, její předchozí sexuální život (doba menarché, koitarché, počet těhotenství, počet sex. partnerů). Obv.se seznámí s jejím postviktinním životem včetně zdravotního stavu a sexuality!!!

Kazuistika - muže, co ho vzrušoval strach

- 60letá žena byla za pravého poledne zezadu přepadená neznámým mužem se střelnou zbraní a odvedena do lesa, kde byla držena po dobu tří hodin, byla znásilněna a u toho pachatelem focena.
- Po vykonání soulože ji ještě půl hodiny držel a okradl ji o peníze.
- Oběť vyjma lehkého tělesného poškození utrpěla PTSD a užívá sedativa a antidepresiva a dochází na individuální PST

Kazuistika - pachatel

- 46 letý muž od 21 let opakovaně odsouzen pouze pro sexuální násilné tr. činy
- Opakovaně diagnostikována patologická sex. agresivita se sadistickými prvky
- 2x nařízeno ústavní sexuologické OL:
  - z prvního utekl a krátce na to přepadl s nožem cizí ženu
  - nařízeno druhé OLU

Pozn: před soudem žádal o pulpectomii, po pravomocném rozsudku si řekl, že „umře jako chlap“

Kazuistika - pachatel

- V době posledního deliktu v režimu OLA
- Hormonálně tlumen CPA, v důsledku čehož nebyla jeho agresivita tak brutální jako v předchozích případech
- Kvůli útlumu se musel se v době nynějšího zločinu o to více stimulovat strachem oběti, aby docílil dostatečné erekce ke znásilnění

Znalecké hodnocení pachatele

- Trpěl a nadále trpí patologickou sex. agresivitou se sadistickými rysy
- Absolvoval všechny dostupné formy sexuologického OL, i přes to došlo k recidivě analogické tr. činnosti
- Zdravotníci vyčerpali veškeré možnosti, jak obv. motivovat ke ovládnutí své sexuality
- Doporučeno umístění do zabezpečovací detence
- Odsouzen k 15letému trestu odnětí svobody. Dále uložena i zabezpečovací detence

Sekundární viktimizace oběti

- Ods. je ve věznici Valdice.
- Během výkonu trestu opakovaně zaslal poškozené několik dopisů
- V dopisech jí tyká a apeluje na její svědomí, že *"ho odeslala neoprávněně na 15 let do vězení"*.
- Opakovaně ji přesvědčuje, že k aktivitám mezi nimi mělo dojít po údajné vzájemné dohodě. Dále jí vyhrožuje, že pokud mu na dopis neodpoví *"půjde s pravdou ven"* a obnoví se soudní řízení, ve kterém se bude věc znovu probírat.
- Pošk. žádá, aby označila jiného pachatele

Sekundární viktimizace oběti

- Došlo ke zhoršení psychického stavu poškozené cestou retraumatizace, kdy tímto znovuprožívá agresi, které byla a je ze strany ods. je nadále vystavena
- Zároveň je u ní posilován dojem všemocnosti pachatele, což kontrastuje s pocitem její vlastní bezmoci
- Poškoz. se chce odstěhovat

Motivace psaní dopisů

- Zažádal si o upuštění od zabezpečovací detence, kdy uvedl, že je přesvědčen, že jeho zdravotní stav je zcela v pořádku.
- Znalci zadáno se k této věci vyjádřit

Znalecké hodnocení :

- Dopisy si ods. reaktivuje vzpomínky na své parafilní jednání a svým ovlivňováním až vyhrožováním poškozené **se dopouští dalšího psychického trýznění oběti, což ho patrně vzrušuje** (*„představa strachu cizí ženy u mě vede k ejakulaci“*)
- Současně **se snaží zmanipulovat poškozenou** tak, aby změnou její výpovědi dosáhl zmírnění, ev. zrušení svého trestu.
- V budoucnosti by se mohl znovu snažit kontaktovat své oběti, aby mohl prožívat slastné pocity jejich strachu

Forenzní hodnocení

- Samotný pobyt ve výkonu trestu nemá žádný léčebný ani terapeutický vliv na sexuální deviaci ods., což dokladují jeho předchozí výkony trestu, které také nezbránily pozdějším recidivám analogického sexuálně deviantního jednání, přičemž poslední trest byl mnohaletý.
- Pro nadále přetrvávající vysoké riziko recidivy analogického jednání ods. je nezbytné společnost chránit jeho umístěním do zabezpečovací detence, kde také probíhají edukativní, terapeutické a léčebné programy a chovancům je poskytována pravidelná mimo jiné i sexuologická péče.

Doporučení na závěr

Znalecký posudek,
ještě musíte obhájit
u soudu,
a to chce
zejména
herecký výcvik !!!

